

FORTIDSMINNEFORENINGENS ÅRSMELDING

KALENDERÅRET 2010 – GODKJENT AV REPRESENTANTSKAPET 2011

Årets høydepunkt for Fortidsminneforeningen ble markeringen av at arbeidene på Urnes stavkirke var fullført. Riksantikvarens og foreningens feiring av denne milepælen for stavkirkeprogrammet ble høynet ved at H.M. Dronning Sonja kastet glans over begivenheten. Urnes i strålende sol omgitt av blikkstilte fjord var rammen om denne festdagen. Det varige minnet blir plommetreet som Dronningen plantet som en markering av dagen.

Kulturminnepolitikken krever foreningens kontinuerlige oppmerksomhet. Viktige saker er oppfølging av den nye plan- og bygningsloven med forskrifter som kan hindre spekulativt forfall. Foreningen har lenge rettet kritisk blikk mot fylkeskommunen som ansvarlig organ for kulturminnevernet og krevet økt innsats i den sammenheng. Stadig har alt for få kommuner utarbeidet kulturminneplaner og eksisterende planer savner forankring i lovverket for å bli virksomme. Det kulturminnepolitiske arbeidet er gjennomført i tett kontakt med Oslo og Akershus avdeling.

Levende lokallag er viktige for foreningens virksomhet. I år kan vi ønske Hallingdal lokallag velkommen. Dette betyr et viktig tilskudd til Buskerud avdelings arbeid, som ellers lenge har hatt sitt tyngdepunkt i Drammen.

KULTURMINNEPOLITISK ARBEID

Revisjon av plan- og bygningsloven har vært den store saken for det fremtidige kulturminnevernet. Foreningen ser usikkerheter knyttet til de nye retningslinjene. Det gjelder særlig muligheten til å pålegge vedlikehold for å unngå spekulativt forfall. Foreningen har fulgt opp dette arbeidet i 2010, men måtte registrere at det ikke kom i mål innen utgangen av året.

Vi har også holdt oppe argumentasjonen overfor Miljøverndepartementet når det gjelder nødvendigheten av å styrke kulturminnearbeidet i fylkeskommuner og kommuner. Igjen ble tatt opp nødvendigheten av kulturminneplaner i kommunene. Dette var tema for møte i Miljøverndepartementet 13.1. hvor foreningen møtte både statsråden og departementsråden sammen med riksantikvaren.

Vernesaken knyttet til bygningsmiljøet Furuheim i Gols sentrum demonstrerte på nytt hvordan lokale og sentrale aktører kan vurdere ulikt. Fortidsminneforeningen var svært aktiv, og denne gangen gikk Riksantikvaren inn og benyttet midlertidig fredning. Dette ble også en viktig sak for opprettelsen av vårt nye lokallag i Hallingdal.

Nye regler for boligbeskatning rammer eiere av store, verneverdige eiendommer urimelig.

Dette forholdet ble tatt opp med Finanskomiteen på Stortinget under budsjett høringen og forutsettes fulgt opp videre.

Foreningen har levert høringsuttalelser til: Statsbudsjettet 2011 i Stortingets Energi- og miljøkomité, statsbudsjettet 2011 i Stortingets finanskomité, Kommunal- og regionaldepartementet i anledning stortingsmelding om bygningspolitikken, Olje- og energidepartementet vedrørende revidert Europaparlaments- og rådsdirektiv 2010/31/EU om energieffektivitet i bygninger (byggningsdirektivet).

I samarbeid med Oslo og Akershus avdeling inviterte vi medlemmer fra Stortingets familie- og kulturkomité, energi- og miljøkomiteen og kommunal og forvaltningskomiteen til Vøienvolden. Tema var Stortingets nasjonale resultatmål for kulturminnepolitikken i 2020 og mulighetene for å nå målene. Fremskrittpartiet møtte.

Avdelingene leverer egne høringsuttalelser med aktualitet for deres distrikter, slik det også fremkommer i de respektive årsmeldingene.

Om lag daglig får foreningen høyst ulike spørsmål som gjelder bygningsvern. Vi mottar blant annet mange spørsmål etter henvisning til oss fra Riksantikvaren.

ORGANISASJONEN

Æresmedlemmer og hedersbevisninger: Foreningens æresmedlemmer er H. M. Kong Harald, H. M. Dronning Sonja, Fortidsminneforeningens høye beskytter, arkitekt Arne Berg og arkitekt Håkon Christie. Håkon Christie døde den 14. desember 2011. Fortidsminneforeningen minnes ham med stor takknemlighet. Det gjelder hans livslange arbeid knyttet til Urnes stavkirke som har økt våre kunnskaper om dette enestående byggverket. Det gjelder også hans aldri sviktende interesse for foreningens arbeid i sin alminnelighet.

Fortidsminneforeningens hedersnål er blitt tildelt tre personer: Frida Tove Meland, Nord-Trøndelag avdeling, for mangeårig innsats som leder for avdelingen og en særlig innsats for eiendommene avdelingen har ansvaret for. Sten Sture Larre, Oslo og Akershus avdeling, for særlig og kyndig innsats i sammenheng med foreningens kulturminnepolitiske fremstøt Else M. Skau, Telemark avdeling, for mangeårig innsats for avdelingen og som en forbilledlig initiativtaker og kulturminneaktivist.

Representantskapsmøtet 2010: Årets representantskapsmøte ble holdt i Bergen 4.–6. juni med Bergen og Hordaland avdeling som vertskap. Møtet ble innledet med foredrag i Bryggens museum hvor ordføreren i Bergen ønsket velkommen. Deretter gikk turen naturlig til Lysøen i anledning feiring av 200-årsjubileet for Ole Bulls fødsel. På Lysøen kunne vi overrekke den testamentariske gaven på kr 250 000 gitt av Bjørn S. Bjørnseth. Byvandring i Bergen startet med bekransning av J.C. Dahls grav og inkluderte besøk på Stranges Stiftelse. Et nytt og forfriskende innslag i møtet var demonstrasjonstog gjennom byen til Nygårdsparken som innlegg i en aktuell debatt om fremtidig disponering av dette viktige anlegget i Bergen.

Leder- og stabsmøtet: Årets møte ble holdt den 29. og 30. oktober i hovedadministrasjonens lokaler i Dronningens gate 11. Oslo og Akershus avdeling tok gjestfritt imot på Vøienvolden fredag kveld. Møtet ble innledet med tre foredrag: Jørn Holme om sitt første år som riksanti-

kvar, Ulf Holmene fra Riksantikvaren presenterte Venezia charteret og aktuelle drøftinger rundt anvendelsen av dette. Per Morten Ekerhovd, fylkeskonservator i Hordaland, la frem en drøfting av fylkeskommunen som ansvarlig instans for kulturminnevernet. Møtets andre dag var viet foreningen egne saker med innledning ved styrets leder, rapporter fra hovedstyrets temporære kommunikasjonsutvalg, medlemsutvalg og policyutvalg. Eiendomsutvalget la frem sitt arbeid med forvaltningsavtaler og det ble orientert om nye bestemmelser for refusjon av mva. Gjennom gruppearbeid ble det etablert et kystkulturutvalg som ved utgangen av året omfattet avdelingene fra Rogaland til Nordmøre. Nytt av året var et eget stabsmøte arrangert den 28. oktober. Hensikten var å bidra til kontakt og utveksling av erfaringer som lett glemmes i hverdagen. Dette var vellykket og denne delen av samlingen tas det sikte på å gjenta.

Medlemmene: Medlemstallet ved inngangen til 2010 var 7237. Ved utgangen av året hadde dette sunket til 7185, en nedgang på 52 medlemmer, eller 0,7 %. Dette representerer en utflating i forhold til nedgang de senere årene, men viser samtidig at vervearbeid stadig må være en kontinuerlig aktivitet i Fortidsminneforeningen – på lik linje med det vi ser i andre frivillige foreninger.

Medlemskontingenten har i 2010 vært: Medlemskap med årbok og Fortidsvern: 430 kroner. Medlemskap med Fortidsvern: 330 kroner. Kollektivt medlemskap (årbok + 5 eks. av Fortidsvern): 2 150 kroner. Husstandsmedlem (ingen publikasjoner): 100 kroner. Ungdomsmedlemskap (under 26 år): 150 kroner.

Avdelingene: Fortidsminneforeningen har 21 avdelinger, som i hovedsak følger fylkesgrensene. Enkelte avdelinger har lokallag: Volda/Ørsta (Sunnmøre avdeling), Vesterålen (Nordland avdeling), Rana (Nordland avdeling), Vernevoia i Valdres (Oppland avdeling), Nedre Romerike (Oslo og Akershus avdeling), Asker og Bærum (Oslo og Akershus avdeling), Haugalandet lokallag (Rogaland avdeling), Hallingdal lokallag (Buskerud avdeling – nytt av året). Danning av nye lokallag er et satsingsområde for Fortidsminneforeningen og Hallingdal lokallag er ønsket varmt velkommen.

Avdelingene avgir egne årsmeldinger og regnskap som trykkes i Fortidsminneforeningens årbok. Aktivitetene og aktivitetsnivået er varierende avdelingene i mellom. Det gjelder så vel engasjement i vernesaker som for formidlingsarrangementer, samarbeid med andre og dugnader og annen pleie av foreningens eiendommer. Flere avdelinger utgir egne meldingsblad, et viktig kontaktledd i det lokale arbeidet.

Hovedstyret: Hovedstyret har gjennomført ni ordinære møter og et konstituerende møte i etterkant av representantskapsmøtet. To av møtene har vært utvidet til seminarer over to dager, ett holdt i Dronningens gate 11 og ett på Lysebu i Oslo. Dessuten har det vært holdt flere møter i hovedstyrets arbeidsutvalg. *Styret frem til 5.6.2010:* Leder Trygve Bragstad, Trondheim; nestleder Karl Gervin, Ski. Styremedlemmer: Torill N. Klevmark, Lunner; Mette Paavola, Stavanger; Else M. Skau, Skien. Varamedlemmer: Hallvard Trohaug, Lærdal; Leif Jæger, Bergen. *Styret fra 5.6.2010:* Leder Trygve Bragstad, Trondheim; nestleder Karl Gervin, Ski. Styremedlemmer: Torill N. Klevmark, Lunner; Leif Jæger, Bergen; Torill Røsand, Kristiansund. Varamedlemmer: Ola H. Fjeldheim, Ullensaker; Hallvard Trohaug, Lærdal; Sigrun Eng, Gol.

Hovedstyrets arbeidsutvalg har bestått av Trygve Bragstad og Karl Gervin, fra og med juni supplert med Leif Jæger.

Ansatte i hovedadministrasjonen har vært: Generalsekretær Elisabeth Seip; organisasjonssjef

Fredrik Monclair; redaktør John Arne Balto i ca 20 % stilling høsten 2010; redaktør, vikariater Silja Selfors våren 2010; Vidar Trædal 20 % til og med september 2010; Inger Anne Hovland fra juni 2010 og ut året; redaksjonssekretær Eva Bekkely; eiendomssjef Eli-Sofie Thorne; organisasjonssekretær Kristin Brekke Ignacius.

Hovedadministrasjonen omfatter også et fast, ytre apparat: Daglig leder på Borgund Tanna Gjeraker, 80 % stilling; vaktmester på Borgund Håkon Li, 20 % stilling; husfrue på Røros Heidi Holden, timebasert ca 10 % stilling. Victoria Brand, som arbeider med kurs i Oslo og Akershus avdeling, har vært engasjert for å utvide kurstilbudet også til andre avdelinger. Engasjementet løper frem til sommeren 2011. Ved foreningens åtte stavkirker er det engasjert egne tilsynshavere som lønnes gjennom hovedadministrasjonen for arbeidet med det tekniske tilsynet. I alt 24 personer er engasjert i denne sammenheng. Regnskapet har i 2010 vært ført av Regnskapsteknisk Byrå RTB AS, Oslo. Fortidsminneforeningen har sin hovedadministrasjon i Dronningens gate 11, Oslo kommune.

Regnskapet for 2010 gir et korrekt uttrykk for virksomheten gjennom året og for stillingen pr 31.12.2010. Etter 5 år med høy økonomisk aktivitet og positive driftsresultater er foreningen i en situasjon der egenkapitalen er på et akseptabelt nivå sett i forhold til den ordinære foreningsvirksomheten. Likviditeten er også tilstrekkelig god til å mestre den løpende driften.

Ser man imidlertid kapital situasjon opp mot de vedlikeholdsforpliktelsene som ligger i foreningens eiendomsmasse, har ikke foreningen tilstrekkelige økonomiske reserver. Vi har flere eiendommer der vi ikke uten videre kan forvente å få tilskudd til nødvendig vedlikehold. I de kommende år er det derfor viktig å arbeide for en fortsatt styrking av egenkapitalen, slik at vi har reserver å ta av til reparasjoner og byggearbeider. Eksempelvis er besøksenteret på Borgund nå seks år gammelt, og det er neppe mange år til behovet for større vedlikeholdsarbeider vil melde seg.

Egeninntekter, i første rekke gjennom den turistbaserte delen av virksomheten, blir stadig viktigere for resultatet. Dette gjelder både for hovedadministrasjonen og avdelingene. Som tradisjonsrik verneforening basert på frivillighet, ser vi her klare utfordringer i møtet mellom drift og næringsvirksomhet og fredete og verneverdige eiendommer.

Gaver som er skattefrie på givers hånd gir årlig et velkomment tilskudd til driften, både i hovedadministrasjonen og i avdelingene. Stor takk rettes til alle givere som samlet bidro med kr 167 480. Slike gaver har dobbelt virkning: Det økonomiske tilskuddet gir økt handlekraft, samtidig oppleves en reell oppmuntring i arbeidet. Foreningen har i 2010 ikke hatt forsknings- eller utviklingsaktiviteter. Revisor har vært Revisjon 1 AS, Bærum, ved Trond Syversen.

Årets tall: Regnskapet viser total omsetning på kr 26 105 271. Driftstilskuddet fra staten gjennom Miljøverndepartementet var kr 3 934 000. Inntekt fra medlemskontingenten var kr 2 704 024. Regnskapet er gjort opp med et overskudd på kr 925 818. Den positive egenkapitalen er på kr 4 507 698.

Fortsatt drift: Foreningens egenkapital er økt med kr 925 818,- mot budsjettet kr 627 000. Når budsjettmålet ble overoppfyllt, skyldes dette i først og fremst at hovedstyret, i tråd med vedtak i representantskapsmøtet i Bergen, ikke gjennomførte bebudete tiltak som ville spise av egenkapitalen. Dessuten at foreningen ved utgangen av året mottok et mer enn dobbelt så stort beløp i mva-refusjon enn det var budsjettet med. I tillegg ble prosjektstøtten fra Riksantikvaren mer enn 40

% høyere enn forventet. Egenkapitalen er positiv. Etter styrets oppfatning er forutsetningen for fortsatt drift til stede. Årsregnskapet for 2010 er satt opp under denne forutsetning.

I 2010 tok Miljøverndepartementet opp arbeidet med evaluering av grunnstøtten til frivillige organisasjoner. Foreningen må påregne at det blir endringer i grunnlaget for tilskudd fra departementet fra og med budsjettåret 2012.

Helse, miljø og sikkerhet: Arbeidsgiver plikter å gi opplæring i helse- miljø og sikkerhetsarbeid, HMS. Eli-Sofie Thorne, foreningens eiendomssjef, er utpekt som HMS-ansvarlig. Tillitsvalgt, gjenvalgt under stabsmøtet den 28.10., har vært: Kristin Ignacius for hovedadministrasjonen med Eva Bekkely som vararepresentant. For avdelingene ble valgt Victoria Brand, Oslo og Akershus, med Jorunn Wiik, Buskerud, som vararepresentant. Fredrik Monclair og Elisabeth Seip har gjennomgått HMS-kurs i 2010.

HMS-rapport: I henhold til gjeldende lover og forskrifter fører hovedadministrasjonen oversikt over totalt sykefravær blant de ansatte. I 2010 var sykefraværet på 17,6 %. Med fradrag for langtidssykemeldinger var fraværet 4,5 %. Dette representerer en økning i forhold til fjoråret. Det har ikke vært arbeidsulykker eller skader av noen art. Det er styrets oppfatning at slitasjen har vært stor når det gjelder staben i hovedadministrasjonen. Høyt sykefravær over lang tid kan bare delvis kompenseres med temporær arbeidskraft. Stigning i korttidsfraværet er et varsel som bør følges opp. Ved utgangen av året fattet derfor styret vedtak om å gjennomføre en prosess med det formål å bedre arbeidsmiljøet. Eli-Sofie Thorne påtok seg som HMS-ansvarlig oppgaven med gjennomføringen av denne prosessen. Foreningen har som mål å være en arbeidsplass der det råder full likestilling mellom kvinner og menn og at det ikke skal forekomme forskjellsbehandling. Det er oppnevnt to tillitsvalgte med vararepresentanter, kfr foregående avsnitt. Foreningens virksomhet forurensrer ikke det ytre miljø. Et ekstraordinært tiltak for staben: På oppfordring fra styret ble det arrangert studiereise for de ansatte i Dronningens gate. Reisen gikk til Istanbul i dagene 11.–14.3.

Drift av foreningen: Hovedadministrasjonens virksomhet er inndelt i tre hovedområder: organisasjonen, eiendommer og publikasjoner. Publikasjoner og eiendomsdrift og -forvaltning får egen omtale. Organisasjonsarbeidet har i stor grad bestått av støttefunksjoner når det gjelder økonomiske spørsmål. Dessuten gis bistand knyttet til eiendommene. Foreningens leiekontrakt med Oslo kommune i Dronningens gate 11 er fornyet for fem år. Forøvrig har hovedadministrasjonen hånd om: Medlemsdatabasen, ajourhold av medlemsdatabasen med daglig medlemskontakt, kontingentinnkreving og fordeling samt rundt 2 000 årlige innførsler er den mest tidkrevende oppgaven. Ajourførte lister over inn- og utmeldinger sendes månedlig til avdelingene for lokal oppfølging.

Forsikring av eiendommene. Forsikringer av foreningens eiendommer administreres og dekkes av foreningen sentralt med to unntak. Unntakene er: Lysøen i Hordaland, som fra 2007 administrativt har inngått i Kunstmuseene i Bergen, og Klokkergården i Grue i Hedmark som driftes av Gruetunet museum som igjen inngår i Norsk Skogfinsk Museum.

Pensjonsordningen: Med virkning fra og med 1.7.2006 gjorde ny lovbestemmelse pensjonsavtale obligatorisk for alle, og det ble mulig å inngå små avtaler med forsikringsselskapene. De enkelte avdelingene inngår nå som konsekvens av dette, avtaler for sine ansatte. Den tidligere

fellesavtalen administreres sentralt, men vil bli avvirket i takt med naturlig avgang.

Tariffavtale: Det foreligger tariffavtale for de ansatte i hovedadministrasjonen. Hovedadministrasjonen er medlem av NHO/Abelia.

Rundskriv til avdelingene: Formidling av saker til avdelingene går i stadig større grad over til e-post. Referater og lignende formidles i sin helhet slik. Det samme gjelder faste, månedlige oppdateringer av medlemslistene.

Organisasjonens fellesmøter: Foruten å legge til rette for hovedstyrets møter, organiserer hovedadministrasjonen tre faste, årlige fellesarrangementer: Representantskapsmøtet som forberedes i samarbeid med en av foreningens avdelinger (ca 85 deltakere), leder- og stabsmøtet (ca 40 deltakere) og en godt besøkt Julebisp, hvor det holdes åpent hus i Dronningens gate 11 og stiftelsesdagen den 16. desember, markeres. Årets gjest og bidragsyter var arkitekten og poeten Torgeir Rebolledo Pedersen.

Fond og stiftelser: Etableringen av Stiftelsestilsynet og nye regler for innrapportering av virksomheten i stiftelser har gjort det nødvendig å forenkle denne siden ved foreningens virksomhet. Ved utgangen av 2010 har vi følgende fond:

Kjenn ditt land – B. A. Grimelands fond: De to, sammenslåtte fondenes formål er å støtte tiltak til beste for kulturminnevernet. Styret oppnevnt for 2007–2009 besto av: Martin Blindheim (familieoppnevnt), Torill N. Klevmark (oppnevnt av hovedstyret) og generalsekretæren. Fondets kapital pr 31.12.2010 var kr 236 221. Av dette er urørlig kapital kr 160 000. Martin Blindheim døde høsten 2009. Uklarhet omkring vedtekter og oppnevning av familieoppnevnt medlem har gjort at videre arbeid med fondet ble stilt i bero i 2010.

Fischer/Lindsay-fondet: Fondets formål er å arrangere alternerende gjesteforelesninger i Skottland og Norge. Fondets styre er Erla Bergendahl Hohler, Karl Gervin og generalsekretæren. Styret er oppnevnt for 2010–2012. Fondets kapital pr 31.12.2010 var kr 100 339,-, av dette er urørlig kapital kr 35 000. Det har ikke vært arrangert forelesninger i 2010.

Miletjærefondet: Fortidsminneforeningen organiserer salg av milebrent tjære til bruk på fredete bygninger. Riksantikvaren har ikke tilført midler i 2010. Beholdningen pr 31.12.2010 var 6 604 liter tjære. Tjærebanks kapital var pr 31.12.2010 kr 1 088 790. Av dette utgjorde tjæren en verdi tilsvarende kr 1 056 640. God tilgang på tjære i 2009 og 2010 har gjort det mulig å åpne for salg til formål ut over fredete bygninger.

Representasjon: Fortidsminneforeningen har vært representert ved følgende anledninger: 13.–14.1.: Riksantikvarens seminar for saksbehandlere i bispedømmene. Eli-Sofie Thorne representerte foreningen. 6.–9.6.: Møte i Norges Verdensarvforum og Norges Verdensarvs årsmøte, Vega. Eli-Sofie Thorne deltok. 26.–27.8.: Elisabeth Seip deltok på fagseminar arrangert av Statsbygg i anledning forestående arbeider på Eidsvollminnet. 3.–5.9.: Else M. Skau, Trygve Breivik og Elisabeth Seip representerte foreningen under Norges Kulturvernforbunds årsmøte i Bodø. 27.–29.9.: Nordisk ruinseminar, Gotland, Eli-Sofie Thorne deltok og holdt foredrag om foreningens ruiner. 21.10.: Delegasjon fra Litauen ble tatt i mot av Eli-Sofie Thorne og Elisabeth Seip i anledning prosjekt med EØS-midler «Preservation of Authenticity of Wood Architecture and Adaption for Cultural Needs in the Kazlu Ruda Municipality». Delegationen besøkte også Borgund. November: Karl Gervin representerte foreningen ved møte organisert i Canterbury av The Churches Conservation Trust vedrørende bruk av kirker som ikke lenger har sin opprinnelige

funksjon.

Internasjonale kontakter: Europa Nostra: Marianne Roald Ytterdal har vært medlem av Europa Nostras styre. I den sammenheng har hun deltatt i følgende møter: Februar: Styre- og rådsmøte i den Haag. Europa Nostra åpner filial i Brüssel. Juni: Styre-, rådsmøte og generalforsamling i Istanbul. Placido Domingo velges som ny president. Desember: Styre- og rådsmøte.«Heritage in Peril»- kampanje er en hovedsak. Europa Nostra Norge har holdt styremøter i Fortidsminneforeningens lokaler i Dronningens gate, Oslo.

Forvaltning av verdensarven. Et nordisk samarbeid rettet mot forvaltning av verdensarven er etablert. Eli-Sofie Thorne representerte foreningen under Nordisk Verdensarvmøte og nettverksmøtet for Norges Verdensarv i Visby, Gotland 29.9.–1.10. Hun har også representert foreningen i utredningskomiteen for vedtekter for nettverket Norges Verdensarv.

Fortidsminneforeningen har foreningsmedlemskap i: Folkekulturforbundet; Museumsforbundet Norges kulturvernforbund; Europa Nostra; Icomos (International Council on Monuments and Sites); Docomomo (International working party for documentation and conservation of buildings, sites and neighbourhoods of the modern movement); Frivillighet Norge (innmeldt i 2010).

Besøk i avdelingene: Trygve Bragstad deltok under årsmøtet i Nordland avdeling. Karl Gervin har hatt tett kontakt med Tautra og Munkeby hvor henholdsvis nonner og munkar har gitt nytt liv og innhold til foreningens klosterruiner. Det har ellers vært flere besøk i Sogn og Fjordane og hos Oslo og Akershus avdeling på Vøienvolden.

Eksternt samarbeid: Norges kulturvernforbund: Kulturvernforbundet er en paraplyorganisasjon etablert av Miljøverndepartementet og omfatter frivillige foreninger innenfor kulturminnefeltet. Generalsekretæren har deltatt i Kulturvernforbundets månedlige kontaktmøter med medlemsorganisasjonene. I 2010 har samarbeidet vært rettet mot kontakten med Miljøverndepartementet samt praktiske forhold som effektivisering av medlemsregistre og annet. Karl Gervin representerte foreningen ved innvielsen av nye lokaler. Else M. Skau har vært medlem av valgkomiteen. Claus Helbergs stiftelse: Stiftelsen ble opprettet i 2000 med det formål å støtte tiltak som tar vare på de kulturhistoriske minner som finnes i skog og fjell. Generalsekretæren er foreningens representant i styret med eiendomssjefen som vararepresentant. Det har vært holdt 7 styremøter i 2010. Det arbeides med det mål å gjenåpne Krokan på Rjukan, Turistforeningens første hytte. Stiftelsen har delt ut Claus Helbergs kulturminnepris til Eirik Gudmundsen fra Kristiansund og Nordmøre Turistforening for enestående innsats til beste for restaurering av bygninger slik at kulturopplevelsen er bevart for kommende generasjoner. Elisabeth Seip deltok i juryen. Sinjarheimfondet: Fondet er opprettet for ivaretagelse av Sinjarheim. Det har ikke vært aktivitet i fondets styre i 2010. På vegne av generalsekretæren representerer Eli-Sofie Thorne foreningen i fondets styre. For å holde kulturlandskapet åpent, har fondet et samarbeid med Sogn jord- og hagebruksskule, og 45 geiter var på beite på Sinjarheim i juni. Elevene på skolen har fått undervisning i støling og kulturlandskapspleie og bodd på Sinjarheim under kurset. Munthehuset, Kroken i Luster: Foreningen holder kontakt med Munthehuset og samarbeider om arrangementer. Samarbeidet medfører at Fortidsminneforeningens medlemmer får 10 % rabatt på overnattinger. Heidi-Katrin Osland, Sogn og Fjordane avdeling, har vært oppnevnt som medlem av Munthehusets styre.

Hopperstad i Vik kommune: Vik kommune har utarbeidet planer for området rundt Hopper-

stad stavkirke i den hensikt å legge forholdene bedre til rette for turistene. Foreningen har deltatt med uttalelser og på befaringer. Kommunens videre arbeid med planforslaget ventes å komme på høring våren 2011.

EIENDOMSFORVALTNING

Representantskapsmøtet vedtok i juni styrets forslag til ny eiendomspolitikk for foreningen. Dette hadde det da i prinsippet vært arbeidet med siden tidlig på 1990-tallet. Planen vektlegger i alt fem strategiske grupper av valg knyttet til: 1) eiendomsforvaltning, 2) Planlegging, 3) Øking av inntekter, 4) Oppgavefordeling mellom frivillige og ansatte, 5) Eierform og regler for anskaffelser.

Et eiendomsutvalg ble besluttet opprettet 2007. Utvalget skal bistå eiendomssjefen og hovedstyret i overordnede vurderinger som gjelder forvaltningen av Fortidsminneforeningens eiendommer. De følgende ble oppnevnt for treårsperioden 2008–2010: Håvard Christiansen, sivilarkitekt, Oslo; Eli Grøttheim, sivilingeniør, Oslo; Kolbjørn Nesje Nybø, sivilarkitekt, Sogn og Fjordane; Vegard Røhme, håndverker og sivilarkitekt, Akershus. Under leder- og stabsmøtet presenterte utvalget et opplegg for forvaltningsavtaler som utvalget anbefaler inngått mellom hovedstyret og avdelingene.

Arbeidet med eiendommene har for øvrig vært preget av Riksantikvarens stavkirkeprogram og ruinprogram.

Drifting av eiendommer: Enkelte eiendommer krever særlig oppmerksomhet på driftssiden: Borgund stavkirke og besøkscenter, Lærdal i Sogn og Fjordane. Driften ved besøkscenteret på Borgund har vært gjennom sin sjettede sesong. Ser man disse seks årene under ett, har antall solgte billetter pr driftsår sunket med drøyt 17 %. Til tross for færre besøkende, har man gjennom økt salg av suvenirer og bøker likevel på det nærmeste klart å opprettholde senterets årlige totalomsetning. Billettsalget det enkelte år har vært:

2005	2006	2007	2008	2009	2010
37 133	38 875	36 727	34 766	32 274	30 776

Som i 2009 fikk senteret på Borgund også i 2010 et driftstilskudd fra Sogn og Fjordane fylkeskommune som gjorde det mulig å utvide sesongen med en måned, fordelt på vår og høst. Dette er et ledd i satsingen på turismen i fylket og et meget positivt tiltak. Etter vår oppfatning bør fylkeskommunen videreføre ordningen i ennå noen år før man kan evaluere effekten av tiltaket.

Et flott tilskudd til senteret ble ny utstilling av funn fra vikingtiden, resultatet av arkeologiske utgravninger av en markeds plass på Bjørkum nær Borgund, og et viktig bidrag til Lærdals historie. Utstillingen ble åpnet av ordføreren under et arrangement med fullsatt besøkscenter.

Gardsøy i Vågå: Det staselige gårdsanlegget i dalsiden over Vågå sentrum har vært foreningens eiendom siden 1994, da det ble kjøpt som ledd i en redningsaksjon. Blant annet var jordene truet av utbygging. Jordveien er senere skilt ut og foreningen har lagt ned betydelige ressurser i nødvendig utbedringsarbeid på selve tunet.

Fortidsminneforeningens innsats har reddet denne delen av kulturlandskapet i Vågå og et viktig mål er dermed nådd. Innhusene er også vesentlig forbedret. Arbeidet med restaurering av Øvre stabbur ble fullført vinteren 2010 med tilskudd fra Norsk kulturminnefond. Til tross for mange års innsats, gjenstår ennå betydelige arbeider på eiendommen samtidig som spørsmålet om fremtidig drift står uavklart.

Det er Fortidsminneforeningens mål å finne en egnet eier for eiendommen. For å legge best mulig til rette for fremtidig bruk har foreningen lagt frem forslag til regulering av tunet. Trond Stensby, Lesja, har lagt ned et stort arbeid i utarbeidelsen av planforslaget, noe foreningen er svært takknemlig for. Reguleringen ble ferdig behandlet i Vågå kommune i desember og formålet er etter dette «bevaring og blandet bruk». På eget initiativ har Vågå kommune fremmet forslag til regulering av veien frem til eiendommen, noe som vil forenkle forholdene for Gardsøy. Venneforeningen har holdt sitt årsmøte på Gardsøy.

Rasmusgården og Per-Amundsagården, Røros: Begge gårder leies ut, begrenset til medlemmer av Fortidsminneforeningen. Utleien skjer fra hovedadministrasjonen. Dette er et populært tiltak, men grunnet begrensede muligheter for oppvarming, leies Rasmusgården normalt ikke ut vinterstid. Under Rørosmartnan benytter kjørekarer gårdsrommet til å by frem varer og vise tradisjonelt håndverk. Den følgende tabellen gjengir antall utleieforhold:

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	
Rasmusgården	19	26	27	14	17	16	(35 utleiedøgn)*
Per-Amundsagården	47	53	48	46	44	38	(98 utleiedøgn)

*) I tillegg kommer langtidsutleie fra nyttår og ut april.

Klokkergården, Grue kommune: Klokkergården i Kirkenær, Grue kommune, eies av foreningen men forvaltes av Gruetunet museum som igjen inngår i Norsk Skogfinsk Museum. Vedlikehold er fraværende og bygningen benyttes som lager til tross for sentral beliggenhet ved Grue kirke. Hedmark avdeling tok i 2008 opp drøftinger om Klokkergårdens fremtid med hovedadministrasjonen. Avdelingen fattet i 2010 vedtak om at eiendommen bør avhendes. Administrasjonen har fulgt opp spørsmålet med henvendelse til brukerne av eiendommen, som i tillegg til museet er speiderne i Grue. Kontraktbestemmelser binder den fremtidige bruken av bygningen.

Urnes stavkirke: Arbeidene med fundamenter og oppjekking av konstruksjoner i Urnes stavkirke, innledet i 2008, kunne avsluttes i 2010. Riksantikvaren ønsket å markere denne milepælen i stavkirkeprogrammet med et arrangement på Urnes.

Med H.M. Dronning Sonja og miljøvernminister Erik Solheim i spissen, kunne drøyt 50 gjester ta del i festgudstjeneste etterfulgt av bespisning på Urnes Gard. Begivenheten ble også markert ved at Dronningen plantet et plommetre. For de heldige tilstedeværende ble dette en enestående anledning.

Olavsstøtten på Stiklestad: Et eget prosjekt for formidling av foreningens eiendom Olavsstøtten på Stiklestad er under arbeid i regi av Stiklestad Nasjonale Kultursenter (SNK). En prosjektgruppe er nedsatt, men manglende midler har stilt arbeidet i bero i 2010. Trygve Bragstad repre-

senterer foreningen i dette arbeidet.

Stavkirken: Stavkirkeprogrammet, Riksantikvarens stavkirkeprogram har ledet til at det er blitt gjennomført arbeider ved flere av Fortidsminneforeningens stavkirker i løpet av året, en innsats av den største betydning for forvaltningen av disse enestående og krevende eiendommene. Programmet som opprinnelig skulle gå til 2014, vil bli utvidet ut over dette. Eiendomssjefen har det koordinerende ansvaret overfor Riksantikvaren i møtet med de aktuelle avdelingene. Foreningen har engasjert lokale prosjektledere for faglig oppfølging på hvert enkelt sted.

I 2010 har det pågått arbeider i regi av stavkirkeprogrammet ved: Borgund stavkirke; Hopperstad stavkirke, Urnes stavkirke. Prosjektleder ved kirkene har vært Heidi-Kathrin Osland

Dekorert inventar i Urnes, Hopperstad og Uvdal er konservervart av Norsk institutt for kulturminneforskning, NIKU.

Tilsynshavere og beredskapsgruppen: Alle foreningens eiendommer har en lokal tilsynshaver eller et eiendomsutvalg som følger opp daglig drift og sikkerhetsrutiner. For stavkirkene finnes det i tillegg to personer som sammen med tilsynshaver utgjør en beredskapsgruppe. Tilsynshavere og beredskapsgruppene for stavkirkene får en viss kompensasjon for arbeidet med oppfølging av tekniske anlegg fra sentralt hold. Forsvarlig tilsyn med stavkirkene er helt avhengig av den innsatsen som gjøres lokalt. Vi har vært i den heldige situasjonen at staben har vært svært stabil, har opparbeidet seg solide, tekniske kunnskaper om anleggene og holder dem operative til enhver tid. Dette arbeidet, som utføres i grenseland mellom frivillighet og ordinært arbeid, ivaretar et sentralt ansvar i norsk kulturminnevern.

Drift av sikringsanleggene ved stavkirkene: Driften av sikringsanleggende krever konstant, lokal beredskap. De lokale tilsynshaverne skal følge opp anleggene etter oppsatte rutiner og rykke ut ved alarmer. I 2010 har antall falske alarmer vært som forventet for slike anlegg. Riksantikvaren har det overordnede ansvaret for sikringsanleggene som har felles koordineringssentral og driftskonsulent.

I samarbeid med Riksantikvaren ble det arrangert egne beredskapsmøter med inviterte naboer ved Nore og Uvdal stavkirker. Det ble orientert om det tekniske anlegget, rutiner og hvordan man skal forholde seg ved ulike typer alarmer. Dette ble positivt mottatt og førte til en god dialog med de fremmøtte. Tilsvarende møter planlegges ved de øvrige stavkirkene.

Ruinene: 2006 startet Riksantikvaren opp ruinprogrammet, et tiårig prosjekt for bevaring av ruiner fra middelalderen. Også dette har stor betydning for Fortidsminneforeningen som er eier av seks ruiner fra perioden. Ruinprogrammet tar sikte på å overvåke og bevare ruinene for ettertiden og frembringe helhetlige landskapsplaner, inkludert planer for skjøtselen av områdene rundt ruinene. Det er foretatt arbeider under ruinprogrammet på de følgende eiendommene: Steinvikholm slottsruin; Munkeby klosterruin; Rein klosterruin; Tautra klosterruin.

Riksantikvaren gjennomførte 8.–9.11. et seminar om ruinprosjektet i samarbeid med foreningen med befaringer til Munkeby og Reinskloster. Prosjektleder for ruinprosjektene er Nils Christian Hertzberg.

Både på Tautra og ved Munkeby har det i løpet av de senere årene blitt gjenetablert cistercienser-klostre bebodd av henholdsvis nonner (i hovedsak fra USA) og munk (fra hovedklosteret Citeaux i Frankrike). Dette har skapt ny interesse for ruinene og ble gitt egen omtale i Fortidsvern nr 4–2010.

Steinvikholm slottsruin: Arbeidet med landskapsplan og tilrettelegging for universell tilgjenge-

lighet har vært under utvikling i nært samarbeid med Riksantikvaren gjennom 2010. Restaurering av murene har pågått i borggården. Også sommeren 2010 oppførte Steinvikholm Musikkteater operaen om Olav Engelbrektsson ved ruinen.

FDV-rapportering: Vedlikeholdsbeferinger med FDV-rapportering ble gjennomført ved de fleste eiendommene høsten 2010. Rapporteringene ga en grundig gjennomgang av vedlikeholdstilstanden ved den enkelte eiendom. Dette er utgangspunktet for søknad om tiltaksmidler fra Riksantikvaren og andre offentlige instanser for 2011. De senere årene har bevilgninger dekket om lag halvparten av innmeldt behov. Innmeldt vedlikeholdsbehov for 2011 var 25 mill kroner. I 2010 var innmeldt behov 26,1 mill kroner, mens det kunne utføres arbeider for ca 13,7 mill kroner.

Befaringer: Både styret og hovedadministrasjonen har gjennomført beferinger eller besøk på flere av foreningens 40 eiendommer. På enkelte eiendommer har det vært flere besøk: Borgund stavkirke og besøksenter; Gamlebakeriet i Lærdal; Gardsøy i Vågå; Hopperstad stavkirke; Urnes stavkirke; Reinskloster; Munkeby klosterruin; Steinvikholm slott; Per Amundsagården og Rasmusgården på Røros; Vøienvolden i Oslo; Tautra kloster; Rødven stavkirke; Kvernes stavkirke og Klokkegården i Grue.

PUBLIKASJONER, INFORMASJON OG MEDIA

Fortidsminneforeningen har også i 2010 opprettholdt sitt meget omfattende publikasjonsprogram.

Fortidsvern: Bladet er den viktige og jevnlige kontakten og tilbudet til samtlige medlemmer. I løpet av året er utviklingen av bladet videreført med sterkere vektlegging av vernesaker og aktivistene som jobber med dem, det indre foreningslivet (sentralt, regionalt og lokalt) og dermed søkt å bidra til å styrke bladet aktualitetsprofil og dets funksjon som stimulator internt i Fortidsminneforeningen på alle nivåer. Bladet utkom med fire nummer og følgende hovedoppslag på forsiden: 1/2010: Intervju med Jørn Holme; Påskeslalom i kulturminneløypa; Tilstandsvurderinger i rive-saker – veiledning eller villedning? (opplag 7 600). 2/2010: Riktig restaurering i Drøbak; Utdanning i teknisk bygningsvern og restaurering; Representantskapsmøtet 2010 i Bergen. (opplag 7300). 3/2010: Klosterliv på Munkeby og Tautra (opplag 7 500). 4/2010: Statens kulturhistoriske eiendommer (SKE) (opplag 7 900).

Redaktører: Silja Selfors 1.1.–31.5. Ingen Anne Hovland 8.6.–31.12. *Redaksjonsråd:* Morten W. Krogstad, Oslo,; Dag Erlend Lohne Mohn, Buskerud; Svein Norheim, Østfold. *Redaksjonssekretær og lay-out:* Eva I. Bekkely.

Fortidsvern er medlem av Den norske fagpresses forening og redigeres etter prinsippene i Redaktørplakaten og Vær Varsom-plakaten. Fortidsvern nr 4–2010 mottok støtte fra Miljøvern-departementet og Forbruker- og administrasjonsdepartementet.

Årboken: Årboken, foreningens flaggskip i publikasjonssammenheng, utkom med sin 164. årgang. Den er en vesentlig publiseringskanal for fagartikler innen vårt felt, ikke minst fordi den er registrert som vitenskapelig tidsskrift med fagfelle-vurdering i klasse 1 (hvor klasse 2 omfatter internasjonale publikasjoner), og dermed er meriterende for forskere som publiserer hos oss. Årets tema var: Elitens kulturminner og boken ble utgitt med 256 sider i et opplag på 5 400.

I arbeidet med årboken deltok: Redaktører Silja Selfors 1.1.–31.5. Inger Anne Hovland 8.6.–31.12. Redaksjon foreningsstoff Eva I. Bekkely. I redaksjonen: Arne Lie Christensen, Oslo; Bjarte Gullachsen, Bergen; Siri Hoem, Oslo; Roy Åge Håpnes, Trondheim; Birgitte Sauge, Oslo; Vidar Trædal, Oslo. Lay-out Eva I. Bekkely.

Årboken er også i 2010 utgitt med økonomisk støtte fra Norsk institutt for kulturminneforskning, NIKU.

Fortidsminneforeningens nettside: Foreningen har siden 2009 arbeidet med utvikling av nettsiden www.fortidsminneforeningen.no etter vedtak i representantskapet. Siden skal videreføre eksisterende innhold, samt utvide tilbudet både når det gjelder den interne kommunikasjon i foreningen og overfor det eksterne publikum. Det er også en sentral målsetting å legge til rette for at foreningens avdelinger får egne nettsider, bygget på den samme struktur og design.

Det har vært samarbeidet med firmaet Oktan Alfa om utvikling av nettsiden. Oslo og Akershus samt Buskerud avdeling ble valgt ut som piloter for en avdelingsnettside. Oslo og Akershus' side ble lansert i 2009 og har siden vært under utvikling. I 2010 er det Ola H. Fjeldheim, hovedstyret, og organisasjonssjef Fredrik Monclair som har fulgt dette arbeidet. Gjennom høsten 2010 er arbeidet fulgt av en egen nettgruppe som har bestått av: Redaktør Inger Anne Hovland; nettredaktør John Arne Balto; Vidar Trædal, Oslo; Knut Bryn, Romsdal; Ola H. Fjeldheim, Akershus; Dag Erlend Lohne Mohn, Buskerud, og Fredrik Monclair, organisasjonssjef.

Alle interesserte kan abonnere på Fortidsminneforeningens nyhetsside på Internett - en tjeneste som er blitt videreført også i 2010. Nyhetsvarslene har i hovedsak kommet én til to ganger i uken og er, sammen med kalender over arrangementer og turistinformasjon på norsk og engelsk, en hovedattraksjon som gir mange besøk. Abonnementstjenesten, som er gratis, vokser og hadde ved utgangen av 2009 om lag 1500 abonnenter. Ved utgangen av 2010 var dette økt til 1 550.

Besøket på nettsiden varierer gjennom året og de to beste månedene i 2010 var mai og november. I mai ble turistinformasjonen flittigst benyttet. Det var 215 000 treff, med et dagsgjennomsnitt på 6 946 fra ca 6 400 ulike brukere. I november var de tilsvarende tallene 207 000, dagsgjennomsnitt 6 902 fra ca 6 060 ulike brukere. Strukturen i besøket på nettsiden gjennom året er som følger: I sommersesongen er det turistinformasjon som utgjør det sentrale trekkplasteret, resten av året bærer det øvrige innholdet, og særlig nettnyhetene, nettstedets besøkstall.

Internettetsiden har egen redaksjon som primært arbeider med å levere stoff til nyhetstjenesten. I 2010 har redaksjonen vært sammensatt slik: Redaktør Silja Selfors 1.1.–31.5. med Vidar Trædal som bidragsyter frem til 1.10. John Arne Balto 1.10.–31.12.

Redaktøren har hatt en stab av redaksjonsmedlemmer som i praksis har oppgaven som korrespondenter i ulike deler av landet. I 2010 har korrespondentene vært: Kirsten P. Amundsen, Troms; Kjartan Skår, Hordaland; Anita K. Waatvik, Møre og Romsdal. Av ulike årsaker, blant annet redaktørskiftene og behovet for hurtig publisering av aktuelle saker, har korrespondentene i liten grad vært trukket inn i arbeidet i 2010.

Gode råd og annet: Gode råd-serien er Fortidsminneforeningens viktigste og mest populære tilbud til dem som er interessert i å arbeide praktisk med vern av kulturminner. Serien omfatter nå ti hefter. I 2010 har redaksjonen vært oppmerksom på behovet for opptrykk av enkelte hefter. Dette har likevel ikke latt seg realisere i året som gikk, dels av kapasitetshensyn i redaksjonen, dels hos aktuelle forfattere.

Det har også vært arbeidet med opptrykk av boken om Telemarkskanalen, et arbeid som får særlig aktualitet i kanalens jubileumsår 2011.

ETTERORD

Takket være Riksantikvarens stavkirkeprogram og ruinprogram, har også 2010 vært preget av intensivt arbeid med foreningens eiendommer for å bringe de aktuelle bygningene opp på et alminnelig godt vedlikeholdsnivå. Iverksetting og oppfølging av disse viktige arbeidene krever mye av hovedadministrasjonens oppmerksomhet. I tillegg har kommet bygningsmessige arbeider og reguleringssaken på Gardsøy.

Sentrale kulturminnepolitiske saker er ført videre gjennom året, ikke minst takket være samarbeid med avdelingene.

Året avsluttes med et godt økonomisk resultat. Dette skyldes imidlertid i hovedsak tilskudd som kom så sent på året, at det ikke påvirket allerede oppsatte planer.

2010 har dermed vært et år hvor den alminnelige drift som skal sikre oppfølging ved eiendommene, regelmessig utgivelse av publikasjonene og generelt informasjonsarbeid er blitt prioritert. Det har ikke vært større rom for ekstra initiativer.

Oslo, den 29. april 2011

Trygve Bragstad
styreleder

Karl Gervin
styrets nestleder

Torill N. Klevmark
styremedlem

Toril Røsand
styremedlem

Leif Jæger
styremedlem

Elisabeth Seip
generalsekretær